

A vérvédők nagy része meghalt, csupán Zrínyi titkára, kincstárnoka (kamarása Ferenac Črnko) és kulcsára, valamint néhány nő maradt életben az ostrom után.

A foglyokat Szokoli Mehmed (eredeti horvát nevén Sokolović) hallgatta ki, tudakolva tőlük milyen értéke maradt a várban a hős várkapitánynak. A fiatal kincstárnok Črnko büszkén válaszolta: *Zrínyinek 100 000 magyar forintja és 1000 darab arany pohara és több más értéke volt, de mindezeket kiosztotta emberei között, csupán egy ládában maradt meg ötezer arany értékű holmija. Gazdagon volt ellátva lőporraktára is, most azonban a tűz, ami minket a vár átadására kényszerített, azt fenyegeti a ti csapataitokat.* A nagyvezér intézkedése ellenére a várban a lőporraktár felrobbant és sok embert elpusztított.

A horvát hősnének a szigeti hősök utolsó perceit így éneklí meg:

<i>Taj Zrinski Mikalo i tretič van pojde</i>	<i>Ez a Zrínyi Miklós harmadszor is kitört</i>
<i>S dobrimi vitezi, dobrimi junaki.</i>	<i>Jó vitézeivel, jó hőseivel.</i>
<i>Kleti janičari na nje navalie,</i>	<i>Az átkozott janicsárok rájuk rohantak,</i>
<i>Sigetske junake vse je postriljale.</i>	<i>A szigeti hősöket mind agyonlőtték.</i>

Frankovics György

Irodalom: Barič, Ernest: 410. godišnjica „Vazetja Sigeta Grada“ Brne Krnarutiaea. Narodni kalendar 1975. Magyarországi Délszlávok Demokratikus Szövetsége, Budapest – David, Andra: Mostovi uzajamnosti. Poglavlja o jugoslovensko-madarskim kulturnim i knjevnim vezama. Radnički univerzitet „Radivoj Čipranov“, Novi Sad, 1977. – Horváth Miklós: Szigetvár védelmének néhány katonai kérdése. Hadtörténeti Közlemények 1966. 4. sz. A Hadtörténeti Intézet és Múzeum folyóirata, Budapest – Lőkös István: Hidak jegyében. Magvető Kiadó, Budapest, 1974. – *Tayyib Gökbilgin:* Szigetvár ostroma és elfoglalása 1566-ban (Török források szerint) Hadtörténeti Közlemények 1966. 4. sz. A Hadtörténeti Intézet és Múzeum folyóirata, Budapest.

Egy régi papolci orgonakészítő mester

Írókra, történészekre, festőkre gyakran emlékeznek az utókor. Hasonlóan hálás sorsuk van a színeseknek is: emléküik túlvil felírd pályájukon. A híresebb mesterembereknek mostohább a sorsuk: bár ténykedésük idején ezrek tartják számon munkájukat, halálukkal feledésbe merül nevük és konkrét tevékenységi körük.

Papolc a Kárpátkanyar egyik legkeletibb faluja, a hajdani Háromszék vármegye Orbai székében fekszik. Lakói ma elsősorban Barabás Samura, a neves történészre büszkék, aki a Székely oklevéltár kötetaineik szerkesztésével és adatainak gyűjtésével halhatatlanná tette a nevét. E neves historikus nagyapja, Barabás Sámuel ma mindannyiunk számára ismeretlen, pedig korának híres, megbecsült orgonakészítője volt.

A Barabás család ezen ága magyarhermányi eredetű volt, nemesi levelet 1655-ben II. Rákóczi Györgytől kapott. A XVIII. századi összeírásokban e család tagjai még jórészt eredeti székhelyükön vannak bejegyezve. Az első sarj, aki Papolcra származik, éppen Barabás Sámuel, aki 1821-ben Papolcon feleségül vette Olosz Juditot. E magyarhermányi ifjú a helység református „oskolamestere” ekkor, aki elsősorban katekizmust, éneket és deák nyelvet tanít a kis gyermeklétszámú papolci iskolában. Az ifjú tanító csakhamar népes család családfőjévé válik. Hogy hat gyermekét felnevelhesse, a szűkös tanítói jövedelem pótlására orgonakészítéssel próbálkozik.

Semmi adatunk nincs arra, hogy Barabás Sámuel hol tanulta, vagy kitől leste el az orgonakészítéshöz szükséges mesterségét. A levéltárból előkerült adatok szerint első műve az illyefalvi református templom orgonájának megjavítása volt, melyet 1831-ben „*ökegyelme egy holnap alatt minden romlásából tökéletesen ki ujjította és használhatóvá készítette, úgy, hogy az egész fenn irt ekklesiának Consensuma és öröme vagyon benne, melylyért betsületes fizetéstis megkapván, még jó akarattyaából nemes Ekklesianak önkéntesen ígért és ad fizetése megjobbításába 50 az az ötven Rforintokat váltóba és két köböl buzát*”. (Sepsiszentgyörgyi Nemzeti Levéltár, továbbiakban: I S. N. L., Barabás Samu kollekción, F. 78/13/302)

1832-ben már új orgona elkészítésével is próbálkozik. Ez év áprilisában ugyanis a karatnai református egyház megbízatásának eleget téve, átadja újonnan készített orgonáját, melyet „az irt nemes ekklesiának tökéletes megelégedésével, igen szépen kifestve, jól alkotva, úgy concordálva, hogy az ahoz leg jobban értő és legélesebb fül is abban semmi Hibát és Dissonantiat nem tapasztal, által adta”. (S. N. L., i. h., F. 78/13/303)

Ugyanezen évben az aldobolyi egyház orgonáját is kijavítja, az egyház hálája ezúttal is egeket verő. (S. N. L., i. h., F. 78/304)

1834-ben a Papolccai szomszédos Zágón római katolikusai is felfigyelnek a tehetséges oskolamesterre, és a vallási előítéleteket leküzdve, rábízják meghibásodott orgonájuk feljavítását. A munka elvégzésével ajánlólevelet adnak az orgonakészítő úrnak, melyből megtudhatjuk, hogy ezt a munkáját is becsületesen véghez vitte: „Alább irt, ezennel bizonyosságot teszek arról, hogy a zágoni Római Közönséges Anya Szentegyház templombéli orgonája egész haszonvehetetlenné lévén, Papoltzi ns. Barabás Sámuel Oskola Mester Ur által tökéletesen helyre állítottatott, leg ügyesebb fuvókkal és három új változtatással (mutatióval), új szél ládákkal fel segélve, egy a leg jobb orgonák közé tartozó hat mutatios Orgonát nyert a fenn tisztelt Ekklesia. Azon fizetés mellett, melyer meg készítte a fennebb tisztelt Oskola Mester A Groff Habler Obester Ur ő Nagysága látván, hogy a munka igen tökéletes, még 25 Rf beli ajándékkalis meg jutalmazá. Ezennel s már több ily munkáinak véghez vitelével megbizonyította a már sokszor tisztelt Mester Ur, hogy az Orgona készítéshez különös talentummal bíralkodik. Mellynél fogva bátron ajánlhatom minden hova, az hol akár új Orgona, akár a réginék meg ujittása kívántatik. A magan részéről és egyszer s mind a Gróf ő Nagysága mint Megye fő Patronussa parantsolattlyából ezen ajánlo bizonyító irást adtam Szabó Ignázt, Zágoni R. Kat. Pap. Zágomban Febr. 13-ikán 1834”. (S. N. L., i. h., F. 78/13/305)

Az ajánlólevélnek még abban az évben hasznát vehette, mert júliusban a peselneki (ma Kézdivásáros) templomnak is átadta az újonnan elkészített orgonát.

1835 szeptemberében ismét Illyefalvára hívták, ahol a római katolikus egyház orgonájának elkészítését bízták rá. Megelégedésük jeléül az itteni katolikusok is ajánlólevelet adnak, melyben elismerik, hogy a „Papoltzi Ev. Ref. Mester Barabás Sámuel ezen folyó esztendőben készite egy 4 mutatios Orgonát az Illyefalvi R. Cath. Ecclesiának, mellynek mint fa, mint pedig on sipja egész a megelégedésig jó móddal vannak el készítve – ajánlatik is ennél fogva mint ügyes Orgona Mester minden Ekklesianak, mellyek még Orgona nélkül szükölködnek”. (S. N. L., i. h., F. 78/13/307)

1836-ban híre már átívelhetett a megye határain, mivel a csíkszentgyörgyi római katolikus templom orgonáját építi át, új fuvókat készítve hozzá. A vallásos csíkiak az ajánlólevelükben Barabás Sámuelnek, már nem csak a szakmai kompetenciáját, hanem erkölcsi tisztaságát is kiemelik, hiszen katolikus övezetben egy református mesternek erre a szüksége lehetett: „... a fenn említett idő alatt a fenn tisztelt Rector Ur magát nálunk józanon, felfogadott munkája mellett szorgalmatosan, egy szóval keresztényi módon erköltsösön viselte legyen – és az illetén színű dolgokban mindenkinek ajánlhatjuk arról tulajdon nevünk all irásával meg erősítve bizonyitunk Csik Szt Györgyön September 23-dikán 1836. Csik Szent Györgyi if. Nemes Tompos Ferentz Sz. György Megyéje Fő Biraja, Madár Moses Biró”. (S. N. L., i. h., F. 78/13/308)

A csíkszentgyörgyi kápolna teljesen új orgonáját is ugyanekkor adta át a „valódi Keresztény és Nemes érzéssel bíró polgár”, ez is mutatja, hogy teljes volt a vele szemben tanúsított bizalom.

1837-ben a csíkvacsárcsi kápolnába rendelnek tőle egy orgonát. Külön érdekesség, hogy ebben az esetben megmaradt mesterünk szerződése is, melyből kiolvasható, hogy a megrendelő nem kockáztatott túl sokat, ha Barabás Sámuel től rendelt orgonát: „Alatt neveinket tulajdon kezeinkel fel írók adgyuk tudtára mindeneknek akiknek illik, mostaniaknak és jövendőbelieknek, hogy ezen folyó 1837-ik Esztendőbeli Május 30-án egybe lévén gyűlve Vatsártsi Tekintetes Balás Gáspár Ur Uri Házánál a végett, hogy mivel a Vatsártsi Kápolnába új Orgonára vagyon szükség, a végre meg keresvén én Kápolna Biro Péter Dávid Erdővidéki Magar Hermani most Három Széken Papoltzon a Reformata Ecclesiának Rectorát és Orgona Mesterét Barabás Sámuel Urat, aki most közinkbe jött és így egyeztünk.

1-mo. Hogy én alatt irt Barabás Sámuel kötelezem magamot arra, hogy az ezen folyó 1837-ik Esztendő 8-ber utolsó Napjáig minden hiba nélkül egy négy hangu vagyis mutatios orgonát tökéletesen be fogok készíteni a Vatsártsi Kápolnába ilyen mutatiókkal: 1-o. Nagy principal, kis principal, flota nagyobb kissebb, és egy ahhoz illő Dobb.

2-do. Azon időre az Orgonának diszesebb állására nézve Kórusnak egész újra tsinálásáti véghez vinni magamot kötelezem Gyöngy színre mind az orgonátis meg festeni.

3-io. Arrais kötelezem magamot, hogy ha a Terminalt idő előtt halálom történnék, azon kétt száz Renens Forintokba amely Summa pénzeket elő pénzbe kezemhez vettem Hypothecaul lekötelezem minden Ingó és Ingatlan Jovainot, hogy abból eleget vehessenek.

4-o. Mely fel fogadott munkájáért mü is s a fenn irt Orgona Mesternek ígyírtük 660 az az hatszázhatvan Rforintokat váltóba és a Régi orgonát, mely fenn irt summába áltolis adtunk 200 az az kétszáz Rforintokat váltóba elő pénzbe, a több hátra levő 460 Rforintok a Contractus tartása szerént az Orgonát be végezve kötelezünk magunkot meg fizetni, a Chorus és az Orgona festése marad az 1838-ik Esztendőbeli Junius hohnapjára, ugy az újra stimulása is, mely négyszázhatvan Rforintokból 60 Rforint hátra marad a Stimulás és festésnek végbe vitelekorra.

5-o. Arrais kötelezzük magunkot, hogy amidőn az orgona készen leszen, tartozunk kétt lajtorjás szekeket utánna küldeni, és az Orgona Mester Urat, az orgonával edgyütt fel költöztetni, a vissza költöztetésre pedig egy két Lovas Szekeret tartozunk adni, azon kívül az itten léte ideje alatt a meg kívántató Materialéket a Chorus le szállittása iránt kőmivest és egyebb Dolgosokot amire szüksége leszen adni magunkot kötelezzük.

6-o. Én pedig Barabás Sámuel mint Orgona mester arra is kötelezem magamot hogy ha az Orgona Tiz Esztendő előtt változást szenvedne, vagy elromlanék, a szánszándékos romlásan kívül mindenkor a magam költségemen meg tsinálni köteles vagyok a mostani fizetésre a fenn meg irt edgyezés szerént.

Melly dolog és az aránti edgyesség hogy mindenekben a fenn meg irt mód szerént történt legyen a Nemes közönséggel az Orgona Mester Urnak személyes jelen létében arról hütelesen bizonyítottunk a fenn irt időben tulajdon neveink alá írás erősségei alatt Csik Vatsártsiba:

Kápolna Biró Péter Dávid, Falus Biró Fodor Ferentz, Esküttek Fodor Antal, Tamás Albert, Márton Péter, Lázár Josef Notarius, Lázár Sándor, Márton István, Eichler János Rk. Cantor, Balás János, Vatsártsi Nemes Balás Ignátz, Bartalis István, Kováts István, András Emre, András Miklós, Szócs István, Péter Imre, Péter József, Biró József, Barabás Sámuel Orgoniter". (S. N. L., i. h., F. 78/13/309-310) Hogy Barabás Sámuel ezen szerződését is becsületen és időben teljesítette, azt abból az elismervényből tudhatjuk meg, melyet a csikrákosi plébános ehhez a szerződéshez csatolt 1838. május 29-én.

1838 októberében egy öt mutációs orgonát rendelt tőle a sepsiszentkirályi református eklézsia is. 1839 júliusára el is készül a csodálatos orgona, amely a szakemberek által „meg vizsgálva tökéletesnek tanítatott”. (S. N. L., i. h., F. 78/13/312)

Röviddel a sepsiszentkirályi munka befejezése után, 1839. augusztus 10-én már megint Csikban találjuk mesterünket, aki a csikcsicsói templom orgonája elkészítését vállalja el. Ígérete szerint „Ns. Csitsó Megyéjének fogok csinálni és készíteni egy új Orgonát minden Készségével, az mely hat mutatio legyen, Dobbal Tremulával, Sipjai illendő vastagsággal készült czinból nem pedig ónból, egy rugói rézből nem pedig vasból, szóval az orgonának minden belső részeit egészen újból a leg job modal minden hiba nélkül ugy fogom készíteni, hogy az tökéletes tartós és állandó legyen. A mi külső részt illeti, annak Corpussát proportio szerént a mostani világ izlésére ugy fogom csinálni fejéren, hogy az érdemes legyen arra, hogy az midőn Ns. Megye meg akarja festeni, pictori munkát tetethessen rája”. (S. N. L., i. h., F. 78/13/313)

1840. december 29-én a csikszentdomokosiak kéri ki a véleményét, mondaná meg, melyik a környék legjobb orgonája. Barabás Sámuel a csikszépvízi örmény katolikus templom orgonáját emeli ki, így a csikszentdomokosiak arra kéri fel, hogy egy ahhoz hasonlót készítsen. A megrendeléssel 1842-re készül el a papolci rektor úr, de a viszonylag hosszú munka ragyogó eredménnyel jár. A szerződés végére tűzött megjegyzés szerint ugyanis „A benn irt egyezmény párijára irt változásnál fogva, a benn irt summán felül megjutalmaztatott igen tsekély módon, 100 Rforintokkal az irt Orgona Mester Ur mint hogy az egyezményben ki tűzött Orgonát kéttzeresen felül mulya az ujonnan Készített Orgona” (S. N. L., i. h., F. 78/13/319)

1842 októberében szülőföldjére is ellátogat, ahol figyelembe véve, hogy a magyarhermányi egyház igen szegény, majdnem ingyen vállalja egy új orgona elkészítését. Ezzel is szép jelét adja szülőföldjéhez való ragaszkodásának.

Az 1840-es években már olyan elismert mesternek számít, hogy híre a Kárpátokon is átszivárog. 1844-ben a moldvai Bogdánfalváról keresik fel a papolci orgonamestert, hogy rendel-

hessenek tőle egy új orgonát. Ez a március 3-án, a kantai konventben kelt szerződés azért is érdekes, mert magyar nyelven költ. Aláírói Pávai József bogdánfalvi R. Cat. kántor és Klézsei Petrás Mihály moldvai kántor és biztos, Bodó Antal falus bíró, Tankó György hütös, Petre Péter hütös és Kozsán György megyebíró. (S. N. L., i. h., F. 78/13/324–326)

1846-tól kezdve a meghódított területek közé felsorakozik Gyergyó is, mivel ez évben a korábban Szentdomokoson szolgáló lelkész, Eranosz Jeremias új székhelyére, a gyergyóditrói templomba orgonát rendel tőle. A ditrói új orgona már nyolc mutációs, kilencedik mutációba trombitákkal, új dobbal készítették. Festése aranyozott. Barabás Sámuel ekkor már olyan anyagi körülmények közt él, hogy az asztalosmunkák elvégzésére külön asztalost tud szerződtetni maga mellé. Diószegi Áronnak, az új asztalosnak kötelességei közé tartozik „*az orgona hangja meg adásáig és Ns. Megyének Concordálva által adásig a Barabás Sámuel intertentioján hiven dolgozni.*” (S. N. L., i. h., F. 78/13/329) Cserében Barabás Sámuel azt ígéri neki, hogy a munkaidő alatt mindennel ellátja, a munka befejeztével pedig 180 Rajnai forintot fizet neki.

1847-ben a gyergyószárhegyi orgona építéséhez kezd. A szerződés itt is a csikszentdomokosi orgonához hasonló hangszer elkészítését kéri, és sikerül is teljesítenie az igényt, 1848. október 10-én átadva az új, szépen és tisztán hangzó orgonát a gyergyószárhegyi egyház részére. Ezen orgona elkészítéséhez újabb asztalos segítőtársat, a nagykárolyi születésű Szabó Ferencet szerződteti maga mellé. (S. N. L., i. h., F. 78/13/330–333)

1850-ben a háromszéki Angyalosra tér vissza, hogy az ottani egyház számára is orgonát készítsen. Októberben el is készül az orgona, megint a nagykárolyi születésű asztalos segítségével. A megye ismét elégedetten nyilatkozik az elkészült munkáról és az orgonakészítő mester viselkedéséről egyaránt: „*az Orgonának kőrösi nyugalmazott rector Kónya Sámuel által lett ki próbáltatása elég díszreteresen tanusítják munkájának sikerét – adja Isten hogy minden ember után annyi jót mondhassunk s tisztos maga viseletét annyira nyerhessük meg mindenkinek mennyire Barabás Sámuel Ur ezt Ns. Megyének íránt maga viselete s mindenkire iránti alázatosága által bé bizonyítottta.*” (S. N. L., i. h., F. 78/13/335)

Ugyanezen évben szerződik a teledi egyházzal is, hogy az új teledi templomba az angyalosi és zágoni templomokéhoz hasonló orgonát készítsen. Rögtön ez után, 1851-ben a sepsiszentgyörgyi templom orgonájának is nekifog, és azt 1852. augusztus 24-én át is adja Gödri Ferenc sepsiszentgyörgyi református papnak és esperesnek. (S. N. L., i. h., F. 78/13/338–340) A gyors egymás utáni rendeléseknek nem képes eleget tenni. A teledi egyháznak szánt orgona a mester betegsége és 1853. április 27-én bekövetkezett halála miatt befejezetlen marad.

A család, hogy az orgona árát felvehesse, Ullman János Sepsiszentgyörgyön letelepedett orgonakészítőt kéri meg a félbe maradt munka befejezésére, de a szentgyörgyi mester nem tudja elődje elkezdett művét kellő igényességgel befejezni, ezért a teledi egyház nem fizeti ki a szerződésben ígért egész summát.

Barabás Sámuel tudtunkkal tehát tizenhét orgonát készített el, egyet pedig befejezetlenül kellett hagynia. A szám nem igazán nagy, de úgy tűnik, az orgonái minőségi munkák voltak. Korábbi orgonakészítőkről Háromszéken nem tudunk, elődjei ismeretlenségbe vesznek. Annál népesebb és jelentősebb azonban utódjainak a sora: a XIX. század második felében igen nagy névre tesz szert a Kézdivásárhelyen munkálkodó Kolonits István, aki két segítőtársával együtt több mint száz orgonát készített el Erdély területén. A XX. század legelején a sepsiszentgyörgyi Komsa Dávid nevével találkozunk egyre többször.

Barabás Samu tehát olyan előharcos volt, aki a kis, orgona nélküli templomokba vitte be a zenei hangot, ezzel is örömet, a zene gyönyörét adva az embereknek. Orgonakészítői tevékenysége mellett élete végéig megmaradt „oskolamester”-nek is, és ezt a munkát is éppolyan tisztességgel, becsületességgel végezte, mint orgonáinak elkészítését.

Az utókor mégis elfelejtette. Berecz Gyula a múlt század végén megjelent könyvében (*Berecz: Háromszék vármegye népoktatási intézményeinek története, Brassó*) még kiemeli Barabás Sámuelről, hogy tanítói munkálkodása mellett korának elismert orgonakészítője volt, de utána senki sem írt, tudott Háromszék ezen ezermesteréről.

Szócsné Gazda Enikő